

NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ PASLAUGOS SIEKIANT SOCIALIAI PAŽEIDŽIAMO JAUNIMO UŽIMTUMO

Dr. Laima Okunevičiūtė Neverauskienė

Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Verslo vadybos fakultetas,
Socialinės ekonomikos ir vadybos katedra
Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius
Darbo ir socialinių tyrimų institutas
Telefonas +370 5 275 22 35
Elektroninis paštas LaimaO@vv.vgtu.lt

Kristina Šlekienė

Vilniaus universiteto Karjeros centras
Saulėtekio al. 9, III rūmai, LT-10222 Vilnius
Telefonas +370 5 236 60 10
Elektroninis paštas kristina.slekiene@karjera.vu.lt

Pateikta 2008 m. lapkričio 22 d.

Parengta spausdinti 2008 m. gruodžio 11 d.

Santrauka

Straipsnyje analizuojamos jaunimo nevyriausybinių organizacijų (toliau – NVO) paslaugos socialiai pažeidžiamam jaunimui siekiant jo užimtumo. Naujai žiūrima į NVO vaidmenį jaunimo darbinės integracijos procese – orientuojamasi į socialiai pažeidžiamo jaunimo specifinius poreikius ir problemas integruojantis į darbo rinką ir šių poreikių patenkinimą per dalyvavimą NVO veikloje. NVO matomos kaip institucijos, galinčios ugdyti socialiai pažeidžiamų jaunų asmenų bendro pobūdžio gebėjimus, reikalingus šiuolaikinėje darbo rinkoje. Straipsnyje remiamasi 2006–2007 m. atlikto nevyriausybinių organizacijų atstovų tyrimo duomenimis.¹

Pagrindinės sąvokos: nevyriausybinių organizacijų teikiamos paslaugos, socialiai pažeidžiamas jaunimas, užimtumas.

Ižanga

Integracijos į darbo rinką procese iki šiol dažniausiai buvo matomi tik besiintegruojantis individas ir tokios formalios institucijos kaip mokslo/švietimo ar profesinio rengimo įstaigos bei darbo birža, kai visi individai buvo traktuojami vienodai, nebent skirstant juos pagal tokius formalius kriterijus kaip amžius, sveikatos būklė ir kt. Tik palyginti visai neseniai tarptautinėje politikoje pradėta kalbėti apie socialiai pažeidžiamo jaunimo problemų specifiškumą ir iš to išplaukiantį individualistinį požiūrį į šių problemų sprendimą bei neformaliu būdu įgytų žinių ir įgūdžių įtaką integracijai į darbo rinką (European Commission, 2001). Dalyvaujant neformalioje veikloje įgyjama ne tik bendro pobūdžio gebėjimų, bet ir socialinis kapitalas, kurio svarbą integruojantis į darbo rinką pabrėžia ir mokslininkai (Furstenberg, Hughes, 1995; Furstenberg, 2000). Socialinio kapitalo įgijimas ypač svarbus socialiai pažeidžiamam jaunimui, kuris ir taip susidurdamas su papildomais sunkumais socialinės integracijos procese ilgam gali patekti į socialinę atskirtį (Caspi, Wright, Moffitt, Silva, 1998). Be to, nadarbas jauname amžiuje turi neigiamų pasekmių ateityje siekiant užimtumo (Hammer, 1997). Bendro pobūdžio gebėjimų, kurie

¹ Tyrimą atliko Darbo ir socialinių tyrimų institutas, įgyvendinant EQUAL projektą „Lietuvos jaunimo užimtumo tobulinimo vystymo bendrija“.

gali būti ugdomi neformaliai, įtaką įsitvirtinimui šiuolaikinėje darbo rinkoje rodo ir tyrimai, atlikti Lietuvoje (Darbo ir socialinių tyrimų institutas, 2005; Vilniaus universiteto Karjeros centras, 2007).

Atsižvelgiant į šias tendencijas 2004 m. buvo pradėtas įgyvendinti EQUAL projektas „Lietuvos jaunimo užimtumo tobulinimo vystymo bendrija“, kurio esminė idėja buvo didinti socialiai pažeidžiamo (iškritusių iš švietimo sistemos, nuteistų be laisvės atėmimo bausmės, besigydančių nuo priklausomybės ligų) jaunimo užimtumą per dalyvavimą neformalioje NVO veikloje. Pirmą kartą Lietuvoje vyko nuoseklus valstybinės įdarbinimo institucijos (darbo biržos jaunimo darbo centrų) ir trečiojo sektoriaus institucijų (NVO), kurios iki šiol buvo matomos tik kaip terpė jaunimui turiningai praleisti laisvalaikį, bendradarbiavimas.

Vykdamas minėtą projektą buvo atliktas NVO, dirbančių su jaunimu, atstovų tyrimas. Jo rezultatai pateikiami straipsnyje.

1. Tyrimo metodologija

Tyrimo objektas – jaunimo NVO teikiamų paslaugų įtaka socialiai pažeidžiamo jaunimo užimtumui.

Atsižvelgiant į vieną iš tyrimo tikslų, remiantis NVO atstovų apklausos duomenimis, identifikuoti tikslinių grupių atstovų poreikius ir galimybes užimtumo didinimo srityje bei įvertinti NVO teikiamų paslaugų įtaką jaunimo socialinei integracijai, buvo pasirinktas metodas – ekspertų apklausa. Apklausoje dalyvavę ekspertai (tyrimo respondentai) – Lietuvos jaunimo NVO atstovai – darbuotojai bei specialistai, atsakingi už tam tikrų veiklų įgyvendinimą.

Tyrimo rezultatai gauti anketinės apklausos būdu. Anketa sudaryta iš kelis blokus sudarančių klausimų apie:

- NVO veikloje dalyvaujantį jaunimą;
- socialiai pažeidžiamo jaunimo problemas bei poreikius integruojantis į darbo rinką;
- NVO teikiamas paslaugas bei kompetencijas tikslinių grupių atstovams;
- NVO indėlį į jaunimo užimtumo didinimą;
- NVO veikloje dalyvaujančių jaunuolių elgesio pokyčius bei tikslinių grupių jaunimo elgesio skirtumus nuo kitų NVO veikloje dalyvaujančių jaunų asmenų;
- priemonės siekiant tikslinių grupių jaunimo užimtumo.

Respondentų atranka buvo netikimybinė ir vykdyta dvejopai:

Prieinamų elementų atranka. Anketos buvo išsiųstos paštu 648 *jaunimo NVO* labdaros ir paramos fondo „Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras“ elektroninėje NVO duomenų bazėje nurodytais adresais².

Siekiant užtikrinti didesnę anketų gražą, anketos buvo papildomai platinamos per projekte dirbančius jaunimo darbo centrų koordinatorius, kurie tiesiogiai dirbo su socialiai pažeidžiamu jaunimu bei, siekiant spręsti tikslinių grupių problemas, glaudžiai bendradarbiavo su jaunimo NVO organizacijomis.

2. Tyrimo rezultatai

2.1. Respondentų atstovaujamų NVO portretas

Jaunimo NVO apklausoje dalyvavo 200 respondentų (jaunimo NVO atstovų) iš 11 miestų ir miestelių. Daugiausia respondentų buvo iš Šiauliuose (40 respondentų), Klaipėdoje (38 respondentai) bei Vilniuje (32 respondentai) įsikūrusių NVO. Panevėžio ir Alytaus NVO atstovavo po 24 respondentes, Kauno – 23 respondentai, Skapiškio ir Mažeikių – po 5 respondentes, Biržų, Kupiškio bei Kėdainių NVO atstovavo po 3 respondentes. Taigi dauguma respondentų – 90,5 % – atstovavo didžiuosiuose Lietuvos miestuose įsikūrusioms su jaunimu dirbančioms NVO.

Apklausoje dalyvavę respondentai atstovavo 43 NVO. Daugiausia respondentų buvo iš *Raudonojo Kryžiaus* (18 respondentų), *Ateitininkų federacijos* ir *Lipniūno jaunimo centro* (po 10 respondentų), *Apskritojo stalo* ir *Carito* (po 9 respondentes) bei *Mūsų laiko* (7 respondentai). Net 4 organizacijos (*Raudonasis Kryžius*, *Ateitininkų federacija*, *Caritas* ir *Lipniūno jaunimo centras*) iš 6 daugiausiai atsto-

² Anketos buvo siunčiamos tik jaunimo NVO, kuriomis buvo laikomos organizacijos, kurių veiklos aprašuose (veiklos sritis, tikslas, būdai, teikiamos paslaugos) buvo minimas jaunimas. Minėtoje duomenų bazėje NVO registruojasi savanoriškai.

vaujamų NVO EQUAL projekto metu bendradarbiavo su Jaunimo darbo centrų koordinatoriais, dirbančiais su tikslinėmis jaunimo grupėmis.

Kad pagrindinė organizacijos veikla yra skirta darbui su socialiai pažeidžiamais asmenimis, nurodė 11,3 proc. respondentų, kad toks darbas yra viena iš organizacijos veiklos sričių, nurodė 27,4 proc., o 38,7 proc. respondentų teigė, jog kartais tenka dirbti su socialiai pažeidžiamais asmenimis. Tik penktadalis respondentų nurodė, jog jų atstovaujama organizacija nedirba su minėtais (t. y. socialiai pažeidžiamais) asmenimis.³

Taigi, apibendrinant galima teigti, jog gana didelė dalis respondentų atstovaujamų organizacijų turi darbo patirties su šio tyrimo metu išskirtomis tikslinėmis jaunimo grupėmis, todėl gauti tyrimo rezultatai pateikia gana objektyvų NVO galimybių prisidėti prie socialiai pažeidžiamo jaunimo integracijos į visuomenę/darbo rinką vaizdą.

2.2. NVO veikloje dalyvaujančio jaunimo portretas

Apklauskos metu respondentų buvo prašoma nurodyti atstovaujamos organizacijos lankytojų/klientų kontingentą, t. y. kokioms grupėms priskirtini asmenys daugiausia dalyvauja organizacijos veikloje. Pasak NVO atstovų, daugiausia NVO veikloje dalyvauja bendrojo lavinimo ar aukštosiose mokyklose besimokantys bei dirbantys asmenys. Retai dalyvauja arba iš viso organizacijų veikloje nedalyvauja asmenys, nuteisti be laisvės atėmimo, besigydantys nuo priklausomybės ligų, iškritę iš bendrojo lavinimo sistemos ar darbo biržoje registruoti/neregistruoti asmenys. *Reikia atkreipti dėmesį*, jog apie pastarosioms grupėms priklausančius asmenis respondentai turėjo mažiausiai informacijos, t. y. apie penktadalis respondentų nurodė, jog neturi duomenų apie šioms grupėms priklausančių asmenų dalyvavimą jų organizacijos veikloje. Taigi galima daryti prielaidą, jog pastarųjų grupių atstovai dalyvauja NVO veikloje, tačiau darbuotojai nežino apie jų priklausymą išvardytoms grupėms.

NVO atstovų teigimu, NVO veikloje dalyvauja ir pasirengę darbo rinkai, ir jai nepasirengę jaunuoliai. Šių dviejų grupių procentinis pasiskirstymas yra apylygis – darbo rinkai pasirengęs jaunimas vidutiniškai sudaro 51 proc. NVO veikloje dalyvaujančių jaunuolių, nepasirengę darbo rinkai – 49 proc. Tačiau pastebėtas statistiškai reikšmingas ryšys ($p < 0,01$) tarp organizacijų darbo patirties su socialiai pažeidžiamais asmenimis ir NVO veikloje dalyvaujančių jaunų asmenų pasirengimo darbo rinkai. Tarp organizacijų, nedirbančių su socialiai pažeidžiamais asmenimis, narių yra mažesnis procentas nepasirengusių darbo rinkai jaunuolių. Tik 8 iš 38 respondentų, teigusiu, jog jų atstovaujama organizacija nedirba su socialiai pažeidžiamais asmenimis, nurodė, jog daugiau nei 50 proc. jų atstovaujamų NVO veikloje dalyvaujančių jaunuolių yra nepasirengę darbo rinkai. Taigi matome, jog problemas kitose gyvenimo srityse turi įtakos jaunuolių pasirengimui ir integracijai į darbo rinką. Respondentų nuomone, pagrindinės jaunuolių nepasirengimo darbo rinkai priežastys yra išsilavinimo (70,4 proc.) bei darbo patirties (68,9 proc.) neturėjimas. Tačiau į šiuos skaičius reikia žiūrėti atsargiai, nes respondentų atstovaujamų NVO veikloje dalyvauja gana daug bendrojo lavinimo/aukštosiose mokyklose besimokančių/studijuojančių jaunuolių. Tai patvirtina ir respondentų nurodyti atsakymai alternatyvoje „kita“ – 22 iš 39 respondentų, pasirinkusių atsakymą „kita“, nurodė, jog jauni asmenys, dalyvaujantys jų atstovaujamos organizacijos veikloje, dar mokosi ar studijuoja, todėl yra nepasirengę darbo rinkai. Darant prielaidą, jog šie jaunuoliai sėkmingai baigs mokslus ir įgis išsilavinimą, anksčiau minėta pagrindinė nepasirengimo darbo rinkai priežastis – išsilavinimo neturėjimas – nebebūtų tokia svarbi, ir pagrindinės nepasirengimo darbo rinkai priežastys būtų darbo patirties neturėjimas, nepakankamos kvalifikacijos (44,9 proc.) ar nepaklausios darbo rinkoje profesijos turėjimas (22,4 proc.).

2.3. Socialiai pažeidžiamo jaunimo ypatumai

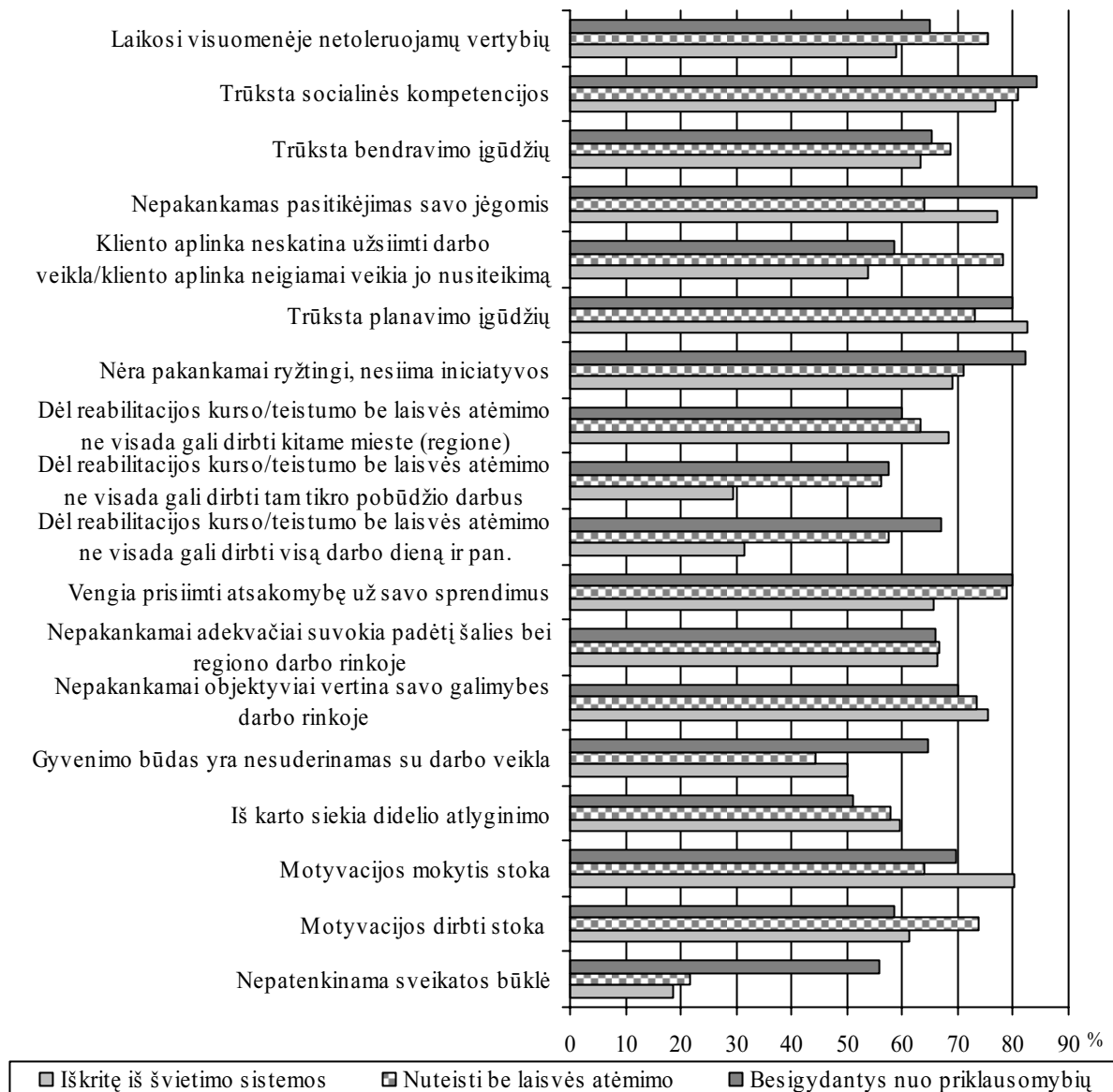
2.3.1. Problemos, su kuriomis susiduria socialiai pažeidžiamas jaunimas

Tyrinėdami opiausias kiekvienos tikslinės grupės problemas matome, jog, NVO atstovų nuomone, skirtingų grupių jaunuoliai dažnai skirtingai susiduria su išvardytais veiksniais, keliančiais grėsmę sėkmingai socialinei integracijai.

NVO atstovų nuomone, iš švietimo sistemos iškritusiems jaunuoliams dažniausiai trūksta planavimo įgūdžių (82,4 proc.), motyvacijos mokytis (80,3 proc.), pasitikėjimo savo jėgomis (77,2 proc.), socialinės kompetencijos (76,8 proc., 1 pav.). Taip pat jie nepakankamai objektyviai vertina savo padėtį darbo rinkoje (75,4 proc.). Mažiausia šių jaunuolių problema, respondentų teigimu, yra sveikatos sutrikimai (18,5 proc.). Be to, šie jaunuoliai taip pat retai susiduria su kokiais nors apribojimais, susijusiais

³ Nepaisant to, jog penktadalis respondentų nurodė, jog jų organizacija nedirba su socialiai pažeidžiamu jaunimu, šių NVO atstovų nuomonė yra aktuali didinant jaunimo užimtumo galimybes bei formuojant kryptingą prevencinę politiką.

su darbo pobūdžiu (29,3 proc.), atstumu nuo gyvenamosios iki darbo vietos ar darbo laiku (po 31,6 proc.).

1 pav. Tikslinių grupių jaunimo problemos integruojantis į darbo rinką (proc.)*

Nuteisti be laisvės atėmimo asmenys, integruodamiesi į visuomenę/darbo rinką, NVO atstovų nuomone, dažniausiai susiduria su socialinės kompetencijos stoka (80,9 proc.), vengia prisiiimti atsakomybę už savo sprendimus (78,7 proc., 1 pav.). Be to, kliento aplinka neskatinanti užsiimti darbo veikla/neigiamai veikia jo nusiteikimą dirbti (78,0 proc.), jaunuoliai laikosi visuomenėje netoleruojamų vertybių (75,3 proc.) bei stokoja motyvacijos dirbti (73,6 proc.). Šiems jaunuoliams, kaip ir iš švietimo sistemos iškritusiems asmenims, sveikatos būklė nėra aktuali problema (21,5 proc.). Nors nuteistų be laisvės atėmimo asmenų gyvenimo būdo nesuderinamumas su darbo veikla yra antra nuo galo pagal aktualumą problema, tačiau ji yra surinkusi gana didelę procentinę dalį – net 44,3 proc. atsakiusių į šį klausimą respondentų nurodė šią jaunuolių problemą.

Asmenų, besigydančių nuo priklausomybės ligų, grupė iš tikslinių grupių išsiskiria susidūrimu su išvardytomis problemomis dažnumo tolygumu – visos problemos buvo nurodytos daugiau nei pusės į

* Galimi keli atsakymų variantai.

ši klausimą atsakiusių NVO atstovų. Respondentų nuomone, asmenys, besigydantys nuo priklausomybės ligų, dažniausia susiduria su tokiomis problemomis: jiems trūksta socialinės kompetencijos (84,4 proc.), nepakankamai pasitiki savo jėgomis (84,2 proc.), nėra pakankamai ryžtingi, nesiima iniciatyvos (82,2 proc.), stokoja planavimo įgūdžių (80,0 proc.), vengia prisiimti atsakomybę už savo sprendimus (79,8 proc., 1 pav.).

Kaip mažiausias šiai tikslinei grupei priklausančių jaunuolių problemas NVO atstovai nurodė siekimą iš karto gauti didelį atlyginimą (51,1 proc.) ir nepatenkinamą sveikatos būklę (55,9 proc.). Reikia atkreipti dėmesį, jog prasta sveikatos būklė bendrame nuo priklausomybės ligų besigydančių asmenų problemų kontekste yra viena mažiausių problemų integruojantis į visuomenę/darbo rinką, tačiau palyginti su kitomis tikslinėmis grupėmis jų sveikatos būklė yra prasčiausia.

Taigi lygindami opiausias tikslinių grupių problemas matome bendrų dalykų – visų tikslinių grupių jaunuoliams, NVO atstovų nuomone, labiausiai trūksta socialinės kompetencijos. Iš švietimo sistemos iškritusiems bei nuteistiems be laisvės atėmimo asmenims trūksta planavimo įgūdžių, o nuteisti be laisvės atėmimo bei nuo priklausomybės ligų besigydantys asmenys dažnai vengia prisiimti atsakomybę už savo sprendimus. Kitos problemos aktualesnės individualiai tikslinių grupių nariams.

NVO atstovų taip pat buvo prašoma remiantis savo patirtimi nurodyti, kokias *problemas įvardija patys tikslinių grupių jaunuoliai*. Respondentų teigimu, iš švietimo sistemos iškritusių jaunų asmenų pirmi du dažniausiai įvardyti poreikiai yra noras susirasti draugų bei darbą (atitinkamai 62,7 proc. ir 59,5 proc.). Trečią vietą pagal dažnumą šių jaunuolių poreikių sąrašė dalijasi net trys vienodai reikšmingi poreikiai – bendravimo, materialinės paramos bei pripažinimo siekis (po 48,4 proc.). *Nuteistų be laisvės atėmimo bausmės* jaunų asmenų pagrindiniai įvardyti poreikiai yra pripažinimo bei materialinės paramos siekis (atitinkamai 52,9 proc. ir 47,1 proc.) ir noras susirasti draugų (46,1 proc.). *Besigydantys nuo priklausomybės ligų* jaunuoliai dažniausiai ieško psichologinio komforto, supratimo (58,6 proc.), siekia materialinės paramos (55,6 proc.) bei nori susirasti draugų (53,5 proc.). Kaip matome, tikslinėms grupėms priklausantis jaunimas dažnai siekia materialinės paramos. Kaip jau buvo aptarta anksčiau, tarp NVO, dirbančių su socialiai pažeidžiamais asmenimis, klientų yra didesnis procentas nepasirengusių darbo rinkai. Taigi natūralu, kad tikslinių grupių jaunuoliams yra aktualus materialinės paramos aspektas, nes jie, būdami nepasiruošę darbo rinkai/nedirbantys, tiesiog neturi pragyvenimo šaltinio. Dar vienas visoms grupėms būdingas poreikis – siekis susirasti draugų. Tad artimo bendravimo aspektas bendrame jaunimo poreikių kontekste yra labai svarbus nepaisant to, kokiai grupei jaunuoliai priskirtini.

2.3.2. Socialiai pažeidžiamo jaunimo skirtumai nuo kitų jaunų asmenų

Nagrinėjant jaunų asmenų elgesį svarbu išsiaiškinti, ar tikslinių grupių jaunuolių elgesys kuo nors skiriasi nuo kitų organizacijos veikloje dalyvaujančių jaunų asmenų elgesio. Kad yra skirtumų tarp šių jaunuolių, nurodė 22,8 proc. atsakiusių į klausimą. 38,6 proc. respondentų nurodė, jog pastebi nedidelius skirtumus, tačiau net trečdalis respondentų teigė, jog nemato jokių tikslinėms grupėms priklausančių jaunuolių elgesio skirtumų, palyginti su kitais organizacijos nariais/klientais.

Respondentai, nurodę, kad pastebi kokius nors jaunuolių elgesio skirtumus, buvo paprašyti detaliau pateikti šių elgesio skirtumų specifiką. Kadangi tokių respondentų buvo tik 97 (48,5 proc. visų respondentų), tad į šiuos tikslinių grupių jaunuolių elgesio skirtumus nuo kitų jaunų asmenų elgesio reikia žiūrėti gana atsargiai (nedaryti kategoriškų išvadų).

Tarp pačių tikslinių grupių jaunuolių taip pat matome tam tikrų elgesio skirtumų. Labiausiai tikslinių grupių elgesys skiriasi nagrinėjant jų pasitenkinimą suteikiamomis paslaugomis, iniciatyvumą ieškant problemų sprendimo būdų, sprendimų priėmimą, pasitikėjimą savimi bei aplinkiniais. Labai panašus tikslinėms grupėms priklausančių jaunų asmenų elgesys yra kalbant apie su konsultantais/tarpininkais sudarytų susitarimų sulaužymą, vėlavimą į paskirtus susitikimus, savo pageidavimų, norų, siekių formulavimą (1 lentelė). Toliau pateikiamas detalesnis tikslinių grupių jaunuolių elgesio skirtumų aprašymas.

Iš švietimo sistemos iškritusių asmenų elgesys nuo kitų jaunų asmenų elgesio labiausiai skiriasi tuo, kad pirmieji dažniau nei kiti laukia paruoštų problemų sprendimo variantų iš aplinkinių (78,7 proc.), dažniau neįvykdo pažadų (76,5 proc.) ir dažniau susiduria su sunkumais formuluodami savo pageidavimus, norus, siekius (74,7 proc.). Mažiausiai šie jauni asmenys nuo kitų skiriasi vėlavimu į paskirtus susitikimus (45,3) bei pasitikėjimu aplinkiniais (46,4 proc.).

Analizuodami nuteistųjų be laisvės atėmimo atsakymų duomenis, matome, jog nuo kitų jie labiausiai skiriasi tuo, jog laukia paruoštų problemų sprendimo variantų iš aplinkinių (86,0 proc.), mažiau pasitiki savimi (82,5 proc.), jiems dažniau iškyla sunkumų priimant sprendimus (80,4 proc.). Mažiausiai nuo kitų šie jaunuoliai skiriasi dėl vėlavimo į paskirtus susitikimus (46,6 proc.) ir pasitikėjimo aplinkiniais (55,2 proc.).

Nuo priklausomybės ligų besigydančios asmenys labiausiai nuo kitų skiriasi nepasitikėjimu savimi (88,5 proc.). Taip pat jiems dažniau kyla sunkumų priimant sprendimus (81,7 proc.), jie dažniau neįvykdo pažadų (79,3 proc.). Mažiausiai nuo kitų šiai tikslinei grupei priklausantys jaunuoliai skiriasi dėl vėlavimo į paskirtus susitikimus (43,9 proc.) ir nepasitenkinimo suteiktomis paslaugomis reiškimo (44,4 proc.).

1 lentelė. Tikslinių grupių elgesio skirtumai nuo kitų organizacijos klientų grupių (proc.)*

Skirtumai nuo kitų jaunų asmenų	Iš švietimo sistemos iškritęs jaunimas	Nuteistieji be laisvės atėmimo bausmės	Besigydančios nuo priklausomybės ligų
1. Dažniau nei kiti reiškia nepasitenkinimą suteikiamomis paslaugomis	57,1	64,7	44,4
2. Dažniau sulaužo susitarimus, sudarytus su konsultantu/tarpininku, neįvykdo pažadų	76,5	75,0	79,3
3. Dažniau vėluoja į paskirtus susitikimus	46,4	46,6	43,9
4. Yra mažiau iniciatyvūs ieškodami problemų sprendimo būdų, sprenddami problemas	71,6	73,2	62,1
5. Jiems dažniau iškyla sunkumų priimant sprendimus	68,2	80,4	81,7
6. Mažiau pasitiki savimi	68,2	82,5	88,5
7. Mažiau pasitiki aplinkiniais, taip pat ir centro darbuotojais	45,3	55,2	54,1
8. Dažniau patiria sunkumų, norėdami suformuluoti savo pa-geidavimus, norus, siekius	74,7	71,9	73,3
9. Laukia paruoštų problemų sprendimo variantų iš kitų	78,7	86,0	75,9

Taigi galime daryti išvadą, jog kai kuriais savo elgesio aspektais tikslinių grupių jaunuoliai, NVO atstovų nuomone, daugiau skiriasi nuo kitų organizacijos veikloje dalyvaujančių jaunų asmenų, o kai kuriais aspektais tikslinių grupių jaunimas beveik visai nesiskiria nuo kitų jaunuolių. Panašią išvadą galima daryti ir atskiras tikslines grupes lyginant tarpusavyje – kai kuriais aspektais jų atstovų elgesys yra panašus, kai kuriais skiriasi.

2.4. Jaunimo NVO suteikiamas socialinių paslaugų ir kompetencijų paketas

Apklauskos metu buvo siekiama išsiaiškinti, ar ir kiek/kaip respondentų atstovaujamos NVO prisideda prie jaunimo integracijos į visuomenę/darbo rinką. Tik trečdalis (35,8 proc.) NVO atstovų teigė, jog jų atstovaujama organizacija neprisideda prie jaunų asmenų integracijos į darbo rinką. Beveik penktadalis (17,9 proc.) respondentų teigė, jog jų organizacija prisideda prie jaunimo integracijos į darbo rinką, o beveik pusė (46,3) atsakiusių į šį klausimą nurodė, jog jų atstovaujama organizacija netiesiogiai prisideda prie šio proceso.

Respondentai, nurodę, jog jų atstovaujama organizacija tiesiogiai ar netiesiogiai prisideda prie jaunimo socialinės bei profesinės integracijos, buvo prašomi nurodyti priemones, kuriomis siekiama palengvinti integracijos procesą (2 lentelė).

Iš švietimo sistemos iškritusiems asmenims dažniausiai ugdomas pasitikėjimas savimi (71,4 proc.), suteikiama galimybė savanoriauti (68,3 proc.). Jie taip pat gana dažnai konsultuojami tarpusavyje bendravimo problemų sprendimo klausimais (65,1 proc.), motyvuojami mokytis, informuojami apie organizacijos paslaugas, galimybę pasinaudoti Darbo biržos bei kitų institucijų, teikiančių paslaugas norintiems įsidarbinti asmenims, teikiamomis paslaugomis (po 52,4 proc.). Rečiausiai taikoma priemonė yra intervencija krizinių situacijų atveju (22,2 proc.) (2 lentelė).

Nuteistiems be laisvės atėmimo asmenims dažniausiai NVO taikoma integracinė priemonė yra galimybės savanoriauti suteikimas (75,0 proc.). Vėlgi daug dėmesio yra skiriama pasitikėjimo savimi ugdymui (70,0 proc.), konsultavimui tarpasmeninio bendravimo problemų sprendimo (62,5 proc.) bei konstruktyvios veiklos pasirinkimo (60,0 proc.) klausimais. Taip pat nemažai dėmesio yra skiriama gyvenimiškų įgūdžių formavimui bei informavimui apie jų regione veikiančias socialinių paslaugų, socialinio darbo, švietimo, sveikatos apsaugos bei kitas institucijas ir jų teikiamas paslaugas neatsižvelgiant į konkretaus asmens poreikius (po 55,0 proc.). Rečiausiai šiai tikslinei grupei taikoma priemonė yra konsultavimas mokymosi ir studijų galimybių klausimais (25,0 proc.) (2 lentelė).

* Galimi keli atsakymų variantai.

2 lentelė. **Priemonės, kuriomis NVO didina jaunų asmenų socialinės integracijos ir įsidarbinimo galimybes (proc.)***

Priemonė	Iš švietimo sistemos iškritęs jaunimas	Nuteistieji be laisvės atėmimo bausmės	Besigydančys nuo priklausomybės ligų
Informavimas apie atstovaujamos organizacijos teikiamas paslaugas	52,4	47,5	63,8
Informavimas apie galimybę dalyvauti kitų organizacijų ir institucijų jaunimui organizuojamose programose ir pan.	50,8	37,5	46,8
Informavimas apie regione veikiančias socialinių paslaugų, švietimo, sveikatos apsaugos bei kitas institucijas, jų teikiamas paslaugas	49,2	55,0	59,6
Informavimas apie galimybę pasinaudoti darbo biržos bei kitų institucijų, teikiančių paslaugas norintiems įsidarbinti asmenims, teikiamomis paslaugomis	52,4	32,5	36,2
Konsultavimas konstruktyvios veiklos pasirinkimo klausimais	33,3	60,0	48,9
Konsultavimas mokymosi ir studijų galimybių klausimais	28,6	25,0	42,6
Konsultavimas tarpusavio bendravimo problemų sprendimo klausimais	65,1	62,5	68,1
Intervencijos krizinių situacijų atveju	22,2	27,5	25,5
Pasitikėjimo savimi ugdymas	71,4	70,0	63,8
Motyvacijos dirbti formavimas	49,2	52,5	59,6
Motyvacijos mokytis formavimas	57,1	52,5	61,7
Sveikos gyvensenos įgūdžių formavimas	41,3	52,5	61,7
Gyvenimiškų įgūdžių formavimas	50,8	55,0	59,6
Galimybės savanoriauti suteikimas	68,3	75,0	63,8

Siekiant sklandesnės *asmenų, besigydančių nuo priklausomybės ligų*, socialinės bei profesinės integracijos, NVO atstovų teigimu, jų organizacijose *dažniausiai* yra konsultuojama tarpasmeninio bendravimo problemų sprendimo klausimais (68,1 proc.), teikiama informacija apie organizacijos teikiamas paslaugas, ugdomas pasitikėjimas savimi bei suteikiama galimybė savanoriauti (po 63,8 proc.). Taip pat daug dėmesio skiriama motyvacijos mokytis bei sveikos gyvensenos įgūdžių formavimui (po 61,7 proc.). *Rečiausiai* taikoma priemonė yra intervencija krizinių situacijų atveju (25,5 proc.) (2 lentelė).

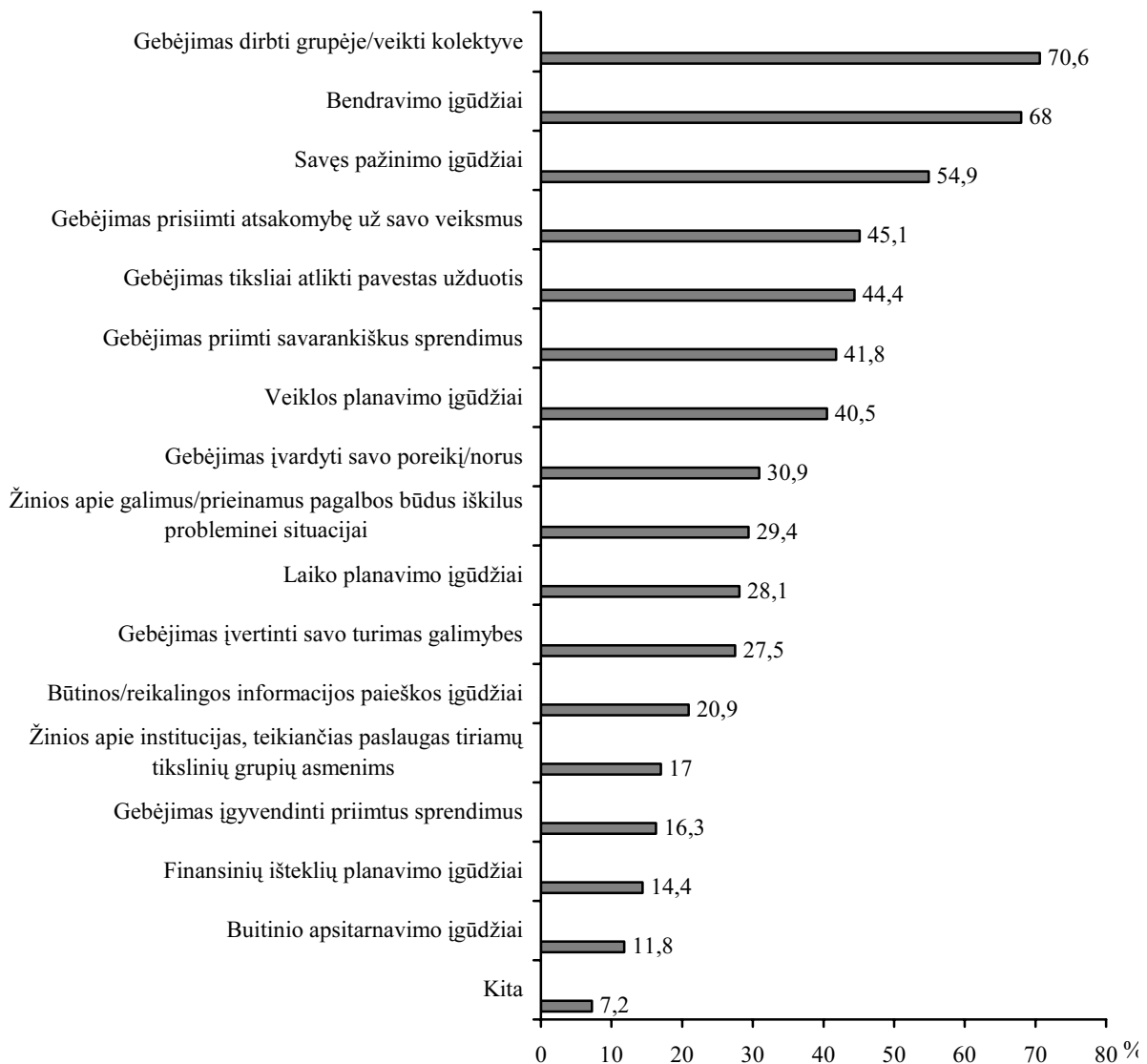
Taigi rečiausiai jaunuoliams, išskyrus nuteistus be laisvės atėmimo asmenis, taikoma integracinė priemonė – intervencija krizinių situacijų atveju, nors ir nuteistiesiems ši priemonė yra gana retai taikoma. Tarp dažniausiai taikomų priemonių vyrauja konsultavimas tarpasmeninių santykių problemų sprendimo klausimais, įvairios informacijos teikimas.

Taip pat labai svarbus NVO darbo su jaunimu aspektas yra jaunuoliams suteikiami/ugdomi įgūdžiai ir gebėjimai, t. y. suteikiama kompetencijų. NVO atstovų teigimu, jų atstovaujamos NVO *daugiausia* jų veikloje dalyvaujantiems jaunuoliams suteikia grupinio darbo įgūdžių (70,6 proc.), ugdo bendravimo (68,0 proc.) bei savęs pažinimo įgūdžius (54,9 proc.; 2 pav.). Dar galima išskirti gana daug dėmesio sulaukiančių įgūdžių grupę: gebėjimo prisiimti atsakomybę už savo veiksmus ugdymą paminėjo 45,1 proc. atsakiusiųjų į šį klausimą, gebėjimą tiksliai atlikti pavestas užduotis nurodė 44,4 proc. respondentų, gebėjimą priimti savarankiškus sprendimus – 41,8 proc., veiklos planavimo įgūdžius – 40,5 proc. NVO atstovų. *Mažiausiai* dėmesio sulaukia finansinių išteklių planavimo (14,4 proc.) ir buitinio apsitarnavimo (11,8 proc.) įgūdžių lavinimas.

Kaip manote iš anksčiau pateiktų duomenų, NVO daugiausia dėmesio skiria tarpasmeninio bendravimo įgūdžiams. Atsakomybės prisiėmimas, gebėjimas atlikti pavestas užduotis taip pat yra įgūdžiai, turintys sąsajų su kitais asmenimis. Deja, planavimo įgūdžiai bei gebėjimas įvertinti savo turimas galimybes nesulaukia tiek dėmesio, kiek reikėtų. Iš anksčiau pateiktų duomenų matome, jog planavimo įgūdžių stoka ir nesugebėjimas objektyviai įvertinti savo padėties darbo rinkoje yra gana svarbios tikslinių grupių problemos integruojantis į visuomenę/darbo rinką. Kita vertus, toks dėmesio paskirstymas tarp ugdomų/suteikiamų įgūdžių yra paprastai paaiškinamas – respondentų atstovaujama NVO klientų kontingente tikslinių grupių atstovai sudaro ne pagrindinę dalį, todėl visiškai supran-

* Galimi keli atsakymų variantai.

tama, kad veiklos pobūdis yra orientuojamas į daugumos poreikius (paprastus jaunuolius, turinčius kitokių poreikių nei tiriamos tikslinės grupės). Tačiau matome, kad visais atvejais NVO turi galimybių suteikti tikslinių grupių jaunuoliams trūkstamų įgūdžių.

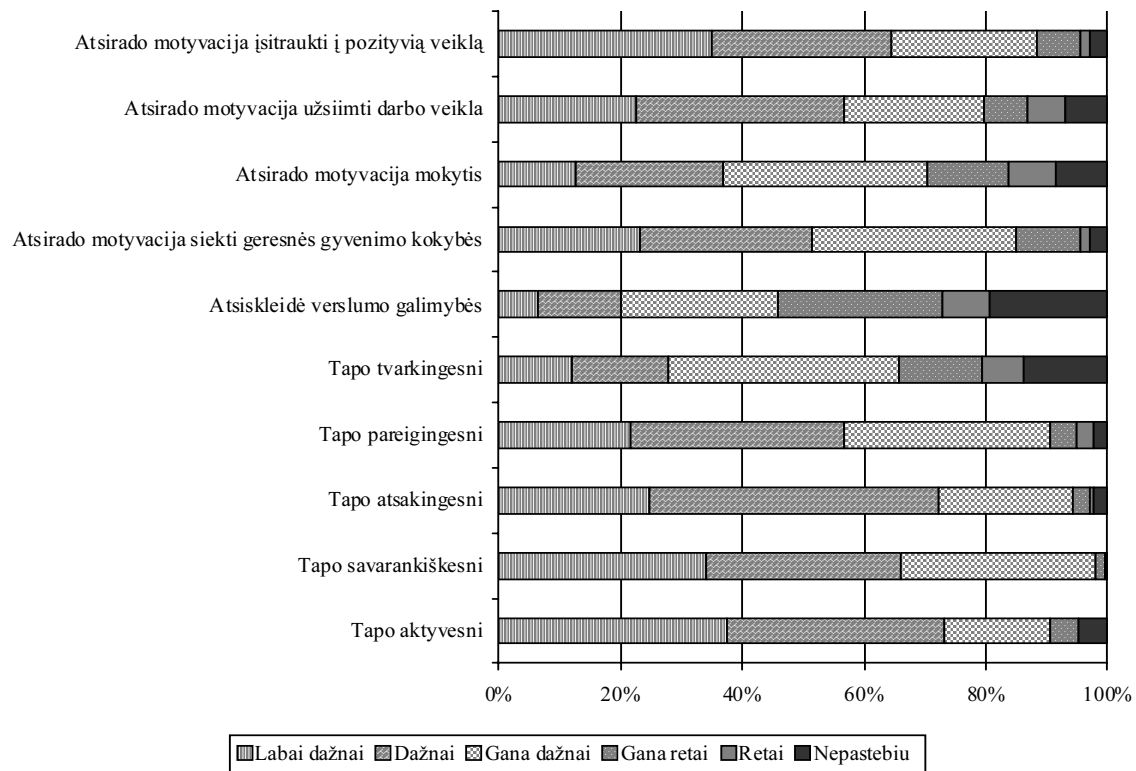

2 pav. Žinios, įgūdžiai ir gebėjimai, kurių pirmiausia siekia suteikti organizacijos jauniems (14–29 metų amžiaus) asmenims (proc.)

2.5. NVO veikloje dalyvaujančio jaunimo elgesio pokyčiai

Be NVO jaunuoliams suteikiamų kompetencijų, svarbu paminėti ir jų elgesio pokyčius, nes veikla pati savaime nėra svarbi, jeigu neturi poveikio NVO klientams. Respondentų teigimu, dažniausiai NVO veikloje dalyvavę jaunuoliai tampa savarankiškesni, atsakingesni, pareigingesni, aktyvesni, padidėja jų motyvacija įsitraukti į pozityvią veiklą bei siekti geresnės gyvenimo kokybės (išvardyta dažnumo mažėjimo tvarka; 3 pav.). Rečiau padidėja motyvacija užsiimti darbo veikla ar mokytis, o rečiausiai pastebimi jaunuolių tvarkingumo pokyčiai, labai retai atsiskleidžia verslumo savybės.

* Galimi keli atsakymo variantai

3 pav. NVO organizacijos veikloje dalyvavusių narių elgesio pokyčiai, kuriuos jos atstovai dažniausiai pastebi (proc.)

Taigi matome, jog dažniausiai pastebimi tokie elgesio pokyčiai, kurių įgūdžių lavinimui daugiausia yra skiriama dėmesio NVO veikloje su jaunais asmenimis.

2.6. Priemonės sklandesnei socialiai pažeidžiamo jaunimo integracijai į darbo rinką

Išsiaiškinus, NVO atstovų nuomone, svarbiausias tikslinių grupių jaunimo specifines problemas integruojantis į darbo rinką, buvo klausama, kokias priemones jie siūlytų didinant šiems jaunuoliams teikiamų paslaugų efektyvumą. *Daugiausia dėmesio* sulaukė siūlymas daugiau laiko ir dėmesio skirti motyvacijos dirbti bei mokytis (68,2 proc.), savarankiškumo, iniciatyvumo (54,7 proc.) formavimui bei savęs pažinimui (54,1 proc.). Taip pat *gana dažnai* buvo siūlyta dažniau organizuoti susitikimus, konsultacijas, pokalbius darbo užimtumo klausimais (41,8 proc.), daugiau laiko ir dėmesio skirti darbo paieškos įgūdžių formavimui (37,6 proc.) bei į pagalbos procesą labiau įtraukti socialinius partnerius (darbdavius, mokymo įstaigas, kitas NVO, kt.) (36,5 proc.).

Mažiau dėmesio sulaukė tokie pasiūlymai kaip daugiau laiko ir dėmesio skirti individualiam darbui (30,0 proc.), suteikti daugiau žinių apie darbo rinką, jos dėsnius, pagrindines tendencijas ir pan. (24,1 proc.) bei siekiant didesnio klientų pasitikėjimo, konsultacijas (individualius pokalbius) organizuoti atskirose patalpose, taip užtikrinant konfidencialumą (23,5 proc.).

Rečiausiai buvo siūlyta į pagalbos procesą labiau įtraukti klientų artimuosius (15,9 proc.), priklausomybės ligų reabilitacijos bendruomenių/inspekcijų darbuotojus (15,3 proc.), o *paskutinėje vietoje* liko pasiūlymas ilginti konsultacijų, susitikimų, pokalbių trukmę (10 proc.).

Taigi matome, jog dažniausiai buvo pateikti siūlymai, daugiausia susiję su jaunuolių asmenybių ugdymu.

Apklausoje metu taip pat buvo siekiama išsiaiškinti, kuo pačios jaunimo NVO galėtų prisidėti prie tikslinių grupių sklandesnės socialinės integracijos ir geresnių įsidarbinimo galimybių. Siekiant sklandesnės iš švietimo sistemos iškritusių jaunuolių integracijos daugiausia buvo akcentuojamas mokymų/seminarų organizavimas (21 respondentas) bei motyvacijos kėlimas (16 respondentų). Jaunimo NVO vaidmuo integruojant *nuteistuosius be laisvės atėmimo*, NVO atstovų teigimu, yra panašus kaip ir dirbant su anksčiau aptarta tiksline grupe, tik prie mokymų/seminarų organizavimo (11 respondentų) bei motyvacijos kėlimo (7 respondentai) prisidėjo informacijos apie laisvas darbo vietas teikimas (6

respondentai). Su *nuo priklausomybės ligų besigydančiais jaunuoliais*, respondentų nuomone, NVO turėtų dirbti kaip ir su nuteistaisiais be laisvės atėmimo – organizuoti mokymus/seminarus (10 respondentų), kelti motyvaciją (7 respondentai), teikti informaciją apie laisvas darbo vietas (5 respondentai). Tačiau siekiant sklandesnės šios tikslinės grupės atstovų integracijos, respondentų nuomone, reikalingas dar vienas veiklos aspektas – visuomenės požiūrio/nuomonės apie šiuos jaunuolius keitimas. Tad jaunimo NVO veikla šiuo atveju peržengia individualaus ar grupinio darbo su šiai grupei priklausiančiais jaunuoliais ribas.

Taigi atsižvelgiant į respondentų pateiktus siūlymus, kaip jaunimo NVO galėtų prisidėti prie tikslinių grupių sklandesnės integracijos į darbo rinką, galima daryti išvadą, kad NVO daugiausia gali prisidėti teikiant neformalaus švietimo paslaugas, keliant jaunuolių motyvaciją bei ugdat darbo įgūdžius per jaunuoliams suteikiamą galimybę savanoriauti. Taip pat atkreiptinas dėmesys į NVO galimybę keisti visuomenės nuomonę apie tikslinėms grupėms priklausantį jaunimą, taip palengvinant jų integraciją (mažinant stigmatizaciją).

Išvados

1. Atstovaujama NVO veikloje, respondentų nuomone, šio tyrimo tikslinės jaunimo grupės dalyvauja gana retai. Tačiau abejonių šiuo teiginiu kelia gana didelis procentas respondentų, kurie teigia, jog apie šioms grupėms priklausančius jaunuolius jie neturi informacijos. Taigi darytina prielaida, jog toks NVO informacijos stygius apie tikslinių grupių jaunuolių dalyvavimą jų veikloje gali būti nulemtas dviejų veiksnių: 1) jaunuoliai tiesiog nežino apie NVO egzistavimą ir galimybes dalyvauti jų veikloje, 2) dėl šių jaunuolių stigmatizacijos (daugiausia iš visuomenės pusės) – bijoma prisipažinti, jog turima problemų, kurios visuomenės yra neigiamai traktuojamos.

2. Jaunimo NVO veikloje dalyvauja tiek pasiruošęs darbo rinkai jaunimas, tiek jai nepasiruošęs. Tačiau pastebimas ryšys tarp šių jaunuolių grupių ir organizacijų veiklos specifikos – tarp organizacijų, dirbančių su socialiai pažeidžiamais asmenimis, klientų yra didesnė dalis darbo rinkai nepasiruošusių jaunuolių. Taigi sunkumai integruojantis į darbo rinką yra susiję ir su kitokio pobūdžio problemomis.

3. Siekiant socialinės integracijos bei aktyvesnio dalyvavimo darbo rinkoje tikslinėms jaunimo grupėms dažniausiai išskylančios kliūtys, NVO atstovų nuomone, yra socialinės kompetencijos, planavimo įgūdžių, motyvacijos dirbti ir mokytis stoka, vengimas prisiimti atsakomybę už savo sprendimus bei nepakankamai objektyvus savo galimybių darbo rinkoje vertinimas. Visos šios kliūtys yra susijusios su nuostatomis ir gebėjimais, kuriuos galima keisti/ugdyti, tačiau tam pasiekti reikia kryptingai dirbti.

4. Daugiau negu pusė respondentų teigė, jog tikslinių grupių jaunuolių elgesys daugiau ar mažiau skiriasi nuo kitų jų organizacijose besilankančių jaunų asmenų elgesio. Mažiausiai nuo kitų jaunuolių savo elgesiu skiriasi iš švietimo sistemos iškritę asmenys, daugiausia – nuo priklausomybės ligų besigydantys bei nuteisti be laisvės atėmimo bausmės jauni asmenys. Pastarosioms dviem grupėms priklausantis jaunimas tarpusavyje turi daug panašumų (tiek analizuojant jų poreikius bei problemas siekiant socialinės integracijos bei įsidarbinti, tiek apibūdinant jų elgesį). Daugiausia nuo kitų jaunuolių tikslinių grupių jaunų asmenų elgesys skiriasi tuo, jog jie mažiau nei kiti pasitiki savimi, dažniau susiduria su sunkumais priimdami sprendimus, laukia paruoštų problemų sprendimų variantų, dažniau nei kiti sulaužo susitarimus, sudarytus su konsultantu/tarpininku. Tačiau jie nuo kitų jaunuolių mažiausiai skiriasi vėlavimu į paskirtus susitikimus.

5. Daugumos respondentų atstovaujamos NVO tiesiogiai ar netiesiogiai prisideda prie jaunų asmenų integracijos į darbo rinką. Siekiant padidinti jaunimo socialinės integracijos bei įsidarbinimo galimybes jaunimo NVO jaunuolius konsultuoja tarpasmeninių santykių problemų sprendimo klausimais bei teikia įvairaus pobūdžio informaciją.

6. Reikia paminėti, jog planavimo įgūdžiai bei gebėjimas įvertinti savo galimybes nesulaukia tiek dėmesio, kiek reikėtų tikslinių grupių jaunimui. Tačiau toks dėmesio paskirstymas tarp ugdomų/suteikiamų įgūdžių yra paaiškinamas tuo, jog tarp respondentų atstovaujama NVO klientų tikslinių grupių atstovai sudaro ne pagrindinę dalį, todėl visiškai suprantama, kad veiklos pobūdis yra orientuojamas į daugumos poreikius. Tačiau bet kuriuo atveju matome, kad NVO turi galimybių suteikti tikslinių grupių jaunuoliams trūkstamų įgūdžių.

7. NVO atstovų nuomone, jauni asmenys, dalyvavę jų organizacijų veikloje, labai dažnai tampa savarankiškesni, atsakingesni, pareigingesni, aktyvesni, padidėja jų motyvacija įsitraukti į pozityvią veiklą bei siekti geresnės gyvenimo kokybės. Tačiau rečiausiai atsiskleidžia jaunuolių verslumo savybės. Taigi galima daryti išvadą, jog greičiausiai ir dažniausiai pastebimi pokyčiai tose srityse, kurioms buvo skiriama daugiausia laiko ir dėmesio, be to, kurios yra lengviau ugdomos. Kad atsiskleistų verslumo savybės, reikalingas *ypač didelis ir kryptingas* dėmesys šiai sričiai, todėl natūralu, jog šios savybės taip retai atsiskleidžia.

8. Siekiant tikslinėms grupėms priklausančių jaunų asmenų didesnių socialinės integracijos ir aktyvesnio dalyvavimo darbo rinkoje galimybių, daugiausia dėmesio yra skiriama darbui su individu (taikant individualaus ar komandinio darbo metodus), kadangi didžioji dauguma sėkmingos socialinės integracijos ar įsadarbinimo kliūčių yra susijusios su jaunuolių asmeninėmis savybėmis bei elgesiu.

9. Pačios jaunimo NVO, respondentų nuomone, prie sklandesnės jaunuolių socialinės integracijos bei įsadarbinimo galimybių didinimo daugiausia gali prisidėti organizuodamos įvairius mokymus ir ugdydamos jaunuolių darbo įgūdžius per savanorišką veiklą. Šioje vietoje yra labai svarbus NVO poveikio visuomenės nuomonei aspektas – NVO atstovų teigimu, NVO turėtų keisti visuomenės požiūrį/nuomonę apie tikslinėms grupėms priklausančių jaunimą (ypač nuo priklausomybės ligų besigydančius asmenis). Taip būtų mažinama šioms grupėms priklausančių asmenų stigmatizacija, trukdanti sėkmingai integruotis.

10. Apžvelgę tikslinių jaunimo grupių problemas ir poreikius integruojantis į darbo rinką bei NVO teikiamas paslaugas, matome, jog NVO turi potencialą didinti socialiai pažeidžiamo jaunimo socialinę integraciją bei aktyvesnį dalyvavimą darbo rinkoje, tačiau tam reikia kryptingai dirbti, o kad būtų kryptingai dirbama, visų pirma reikia identifikuoti tikslinių grupių jaunuolius.

Literatūra

1. *A new impetus for European youth*, European Commission White Paper, 2001. Brussels: Commission of the European Communities.
2. *Bendrujų kompetencijų svarba universitetų absolventams integruojantis į darbo rinką*, Vilniaus universiteto Karjeros centras, 2007. <www.benkom.karjera.vu.lt> [žiūrėta 2008 01 31].
3. Caspi, A.; Wright, B.R. E.; Moffitt, T. E.; Silva, Ph. A. Early failure in the labour market: childhood and adolescent predictors of unemployment in the transition to adulthood. *American Sociological Review*. 1998, 63(3): 424-451.
4. Furstenberg, F. F. Sociology of Adolescence and Youth in The 1990s: a Critical Commentary. *Journal of Marriage and the Family*. 2000, 62(4): 896–910.
5. Furstenberg, F. F.; Hughes, M. E. Social Capital and Successful Development among At-Risk Youth. *Journal of Marriage and the Family*. 1995, 57(3): 580–592.
6. *Jaunimo NVO teikiamos socialinės paslaugos ir jų plėtra, siekiant socialiai pažeidžiamų jaunų žmonių užimtumo ir integracijos (studija)*. Darbo ir socialinių tyrimų institutas, EQUAL projektas „Lietuvos jaunimo užimtumo tobulinimo vystymo bendrija“. 2007, Vilnius.
7. Hammer, T. History Dependence in Youth Unemployment. *European Sociological Review*. 1997, 13(1):17–33.
8. Labdaros ir paramos fondo „Nevyriausybinų organizacijų informacijos ir paramos centras“ elektroninė NVO duomenų bazė. <www.labdara-parama.lt>.
9. *Sisteminis koncerno „Achemos grupė“, kaip gamybinio vieneto, darbo jėgos atitikimo rinkos poreikiams tyrimas*. Vilnius: Darbo ir socialinių tyrimų institutas, 2005,

NGOS' SERVICES WHICH SEEK TO INCREASE DISADVANTAGED YOUTH EMPLOYMENT

Dr. Laima Okunevičiūtė Neverauskienė

Vilnius Gediminas Technical University

Kristina Šlekienė

Vilnius University Career Center

Summary

NGOs' services for disadvantaged youth seeking to increase their employment is analysed in the article. A new view to NGOs' role in the process of youth working integration is presented, which is oriented to the specific needs and problems of youth integrating into the labour market and the fulfilment of these needs via participation in NGOs' activities. NGOs are seen as institutions which are able to develop disadvantaged youth common skills that are needed in the modern labour market. The data is presented from the research of NGOs representatives, accomplished during the project "Lithuanian development community of youth employment improvement".

Keywords: NGOs' services, disadvantaged youth, employment.